

NAGYŐSZ–KLEINE HÜGEL

(ma Tomnatic, RO)

Gáll Erwin

Román Akadémia, Bukaresti Vasile Pârvan Régészeti Intézet/Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”

A lelőhelyet 1898. október 3-án tárta fel Kisléghi Nagy Gyula, Bella Lajos és Miske Kálmán. A kis temetőhalom Nagyősz nyugati oldalán, az 1887-es katonai térképen 98 m tengerszint feletti magassággal jelzett „Kleine-Hügel”-től nyugati irányban mintegy 25 lépés távolságra került elő.¹ Az itt előkerült két sír leletanyagát Kisléghi Nagy Gyula a budapesti Magyar Nemzeti Múzeumba küldte. A Kisléghi naplójában említett egyes leletek (elsősorban az övveretek) ugyanazok lehetnek, amiket a Nemzeti Múzeumban 1898-ban Nagyősz lelőhelynév alatt leltároztak be. Erről az 1996-os kiállítási katalógus vonatkozó szócikkének szerzője a következőket írta: *„Elpusztított férfisír díszövének maradványait szerezte meg 1898-ban a Nemzeti Múzeum.”* Új adataink fényében szükségesnek tartjuk javítani ezeket az információkat, ugyanis a Nemzeti Múzeumban őrzött leletek valójában Kisléghi Nagy Gyulának és Bella Lajosnak köszönhetően kerültek a múzeumba. Ismeretlen személyek nemtörődömségének köszönhetően nyilváníthatta a leletegyüttest mintegy száz év múltán szórványnak – természetesen önhibáján kívül – a fenti szócikk szerzője, Mesterházy Károly.²

Kisléghi sorai világosak: *„Az ásatásnak igen sok nézője akadt a közeli Nagy-Ősz községből, s míg én egy csoport felvétellel örökítem meg a sikerült napot (e felvétel – Bellával és a báróval – a fényképalbum I. 2 lapján látható) addig Miske a feltárt sírleletet fényképezte le a saját apparátusával.”*

Nagy veszteség ugyanakkor, hogy a Kisléghi által a Nemzeti Múzeumba küldött 10 pénzérmének – amelynek fontos keltező értéke lehetett – nyoma veszett. Kisléghi naplójának 35. oldala is erről tanúskodik: *„a leletről azóta nem hallottam hírt, mely vendégeim révén, akik október hó 4. én reggel hagyták el Nagykomlóst – a Nemzeti Múzeumba került.”*

¹ KISLÉGHI NAGY 2010, 27; GÁLL 2013, I. 366.

² Honfoglaló magyarság 1996, 341.

A Nagyősz határában előkerült, két sírból álló kis temetőt teljesen feltártnak tekinthetjük, hiszen a domb teljes területét átkutatták.

A temetkezési szokások kapcsán annyi leszögezhető, hogy a 2. sírban eltemetett harcos mellett lovának csontjai is előkerültek, a sír a Bálint Csanád által kialakított rendszer II. csoportjába sorolható. Talán amulettként értékelhető a 2. sírből származó, Kisléghi által emlegetett egyetlen gyöngy. A megmaradt leletanyag (veretek, szíjvég, líra alakú csat) alapján egy gazdag mellékletű, fegyveres–díszöves–lovas temetkezést valószínűsíthetünk, egy másik, szegényesebb temetkezés mellett. A palmettadíszes veretek és a szíjvég pontos párhuzamát nem ismerjük, a líra alakú csat pedig a 10–12. században általánosan használt tárgytypus volt. A temetkezésből előkerült kengyel típusa ismeretlen. A temetkezések jellege alapján tehát a 10. század első két harmadára keltezhető kisméretű temetővel számolhatunk.

A nagyőszki kis temető légvonalban kb. 800 m távolságra került elő a nagyteremiai – hasonlóan kisméretű és gazdagon felékszerezett női sír, továbbá hasonló távolságra fekszik a nagykomlói – talán magányos – férfisírtól, és csupán csak 400 méterre van a vizézsdi sírtól is.

A sírokban eltemetett egyének társadalmi státusza természetesen meghatározhatatlan, ha azonban összehasonlítjuk a sírok anyagát a mikrorégió temetkezéseivel, egyértelműen látszik, hogy az gazdagabb a nagykomlói nyílcsúcsos férfisír halottjánál. Ennek ellenére veszélyes lenne hierarchikus sorrendbe állítani a sírok elhunytait.³

ARANYOZOTT EZÜST NAGYSÍJVÉG (2. sír)

Kéregöntéssel készült, hátsó oldalán öt nittszeg nyomai, amelyekből három maradt meg, kettőt a nyomai alapján azonosítottunk. Előlapján palmettadíszítés: két hosszanti oldalra futó és a hossz tengelyen egymással érintkező inda, melyből az oldalakra három pár levél nő ki. Az indák által közrezárt felületen két különböző palmettacsokor látható.

H.: 7,9 cm; sz.: 2,8 cm; s.: 12,4 gramm. Ltsz.: M. N. M. 108/1898.1.

ARANYOZOTT EZÜST SZÉLESEBB ÖVVERET (2. sír)

Palmettadíszítéssel a felületén, a hátán háromszög alakban nittszegek (felül kettő, alul egy), amelyek révén az említett veretet övre erősítették. A három nittszegből csak kettő maradt meg. Á.: 3,4 cm; mg.: 2,9 cm; s.: 4,1 gramm. Ltsz.: M. N. M. 108/1898.2.

³ GÁLL 2013, I. 366–368, II. 194. 1–5. tábla.

ARANYOZOTT EZÜST KESKENY ÖVVERETEK (2. sír)

Aranyozott ezüst övveret, palmettadíszítéssel a felületén, a hátán háromszög alakban nittszegek (felül kettő, alul egy), amelyek révén az említett veretet övre erősítették. A három nittszegből csak kettő maradt meg (7b2. típus).

Á.: 3,1 cm; mg.: 3,2 cm; s.: 3,2 gramm. Ltsz.: M. N. M. 108/1898.3–4.

Irodalom:

BÁLINT 1969

Bálint Csanád: A honfoglalás kori lovastemetkezések néhány kérdése. – Über die Pferdebestattungen der Landnahmezeit. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1969/1, 107–114.

GÁLL 2013

Gáll Erwin: Az Erdélyi-medence, a Partium és a Bánság 10–11. századi temetői. – 10th and 11th century burial sites, stray finds and treasures in the Transylvanian Basin, the Partium and the Banat. Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei 6. Szeged 2013, I–II. kötet.

Honfoglaló magyarság 1996

A honfoglaló magyarság. Kiállítási katalógus. Révész László–Wolf Mária–M. Nepper Ibolya (szerk./ed.) közreműködésével Fodor István. Budapest 1996.

KISLÉGHI NAGY 2010

Kisléghi Nagy Gyula: Archaelógiai Napló. Szerk.: Lőrinczy Gábor. Szeged–Temesvár 2010.